משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע

ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

בא (תשכ"ב) פרק י'

בגליוננו הקודם (פ' וארא) הפנינו תשומת לבם של הלומדים לשנויים בתגובות פרעה, שנויים מסכה למסכה.

הפעם משרים אנו את תגובות משה לדברי פרעה בכל מכה ומכה. פרט קטן - כמעט מכני - זה של פניתו של משה אחר גמרו את התראתו למכת הארבה מעסיק את הפרשנים. יש להבין: אין הקשי מתעורר עי"כ שמשה "פנה ויצא" אלא ע"י "החריגה מן המסגרת", הן עשר מכות לפנינו, ובשבע מהן נאמרים למשה דברי התראה ולא נאמר "ויפן" אלא באחד מהם.

(על חריגות כאלה במקומות שיש מספר פסוקים מקבילים ואחד משונה מכל חבריו עומדים פרשנינו - החל ממדרשי חז"ל ועד לאחרונים כמלבי"ם והעמק דבר.

וע' לדוגמא רש"י בראשית א' ל"א ד"ה יום הששי.

רש"י " " א' ז' ד"ה מעל לרקיע

" דברים י"ז י"ז ד"ה וכסף וזהב לא ירבה לו מאד

וע' גליון במדבר תש"ו א 4,3,2

" " בשא תש"ה א 3,2,)

בשאלה ב' דרך הרמב"ן היא הפוכה מדרך המדרשים שרמזנו להם בעלון הדרכה לפרשת שמות, לשאלה ב 1. הרמב"ן אינו מכיר באותה דרך בה הלכו לעתים קרובות חז"ל בהניחם "שטה שלא הוזכר במקרא (במקום שצריך היה להזכר) אינו במציאות" (היגמן "דרכי האגדה" ע' 99), אלא מניח שהרבה פרטים שלא הוזכרו בכ"ז היה היו, אלא שהתורה לא הזכירה אותם מתוך נטיתה לקצר. ורק במקום שצורך מיוחד היה להזכיר פרט מסוים זה, אולי אף באחור זמן, שם הזכירה אותו. עיין לדרך זו של הרמב"ן את דבריו

בראשית כ"ד כ"ב ד"ה ויקח (בנגוד לדברי רש"י ע"פ חז"ל)

" ל"א ז' " התל בי

" מ"ג כ"א " אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו

" " ל"ד " ואת הארץ תסחרו

בכל המקומות האלה אין הרמב"ן מראה את "אותה הנטיה להוכחה מן השתיקה" המצויה כל כך הרבה בדברי המדרשים ואף במקומנו בשמות רבה י"ג ה' (א4)

לשאלות ברש"י

1. השאלה בשאלת על סמך הכלל לפיו הולך רש"י בדרך כלל לפרש תופעה זרה, או מלה קשה, עם הופעתה הראשונה בכתוב, אלא אם כן יש סבה מיוחדת למה הוצרך לפרשה לא במקומה הראשון אלא במאוחר - כלל זה הזכירו הראב"ע במפורש בהקדמתו לתורה, אך גם רש"י הולך לפיו - מבלי שהצהיר על כונתו זו בשום מקום.
במקומנו הדבר ברור. במקומות הראשונים ז' כ"ו, ט' י' אין כל צורך לפרש את "בא אל פרעה" כי אותו קשי הקיים במקומנו אינו קיים שם.

2. ע' גליון וישב שנה זו. שאלה א 2) (ג). וע' רש"י דברים כ"ט י"א ד"ה לעברך.

3. לשאלה זו ע' רש"י בראשית ב' ה' ד"ה טרם יהיה בארץ. לפי דעת רש"י אין טרם = קודם אלא פרושו בכל מקום "עדיין לא" ובזה יתבאר העתיד שלאחריו. (ואין כן דעת הראב"ע. ע' שם!)

נחמה ליבוביץ